

Rast in struktura družbenega produkta v Sloveniji

---

1. BRUTO DOMAČI PRODUKT

Bruto domači produkt je skupna vrednost proizvedenih dobrin in storitev določenega narodnega gospodarstva ali vsota kategorij končne uporabe produkta brez reprodukcijskega materiala.

1.1 METODE MERJENJA DP

Poznamo tri metode merjenja:

- Z osebno metodo ugotavljamo bruto domači produkt tako, da seštejemo dohodke lastnikov primarnih produkcijskih faktorjev (dela in kapitala) ter države.
- Metoda uporabe (izdatkov) temelji na ugotavljanju velikosti posameznih kategorij končne uporabe produkta (Y): osebne porabe (C), bruto investicij (BI), izdatkov države (G) ter razlike med izvozom in uvozom (X-M):

$$Y = C + BI + G + (X-M)$$

- Realna metoda temelji na ugotavljanju bruto vrednosti proizvodnje (BVP) vseh podjetij, od katere odštejemo vmesno porabo (VP):

$$BP = BVP - VP$$

Največji del vmesne porabe obsegajo materialni stroški.

1.2 OPIŠI SNA SISTEM OBRAČUNAVANJA DP

Pred osamosvojitvijo smo v Sloveniji obračunavali produkt po ožjem (materialnem konceptu), po osamosvojitvi pa je Slovenija prešla na SNA (System of National Accounts) sistem obračunavanja BDP. SNA koncept BDP poleg vrednosti materialne proizvodnje vključuje tudi kulturne, zdravstvene, izobraževalne in druge storitve ter storitve javne uprave.

2. RAST IN STRUKTURA DP SLOVENIJE

2.1 RAST DP SLOVENIJE PO OSAMOSVOJITVI

Od leta 1987 do leta 1992 se je BDP Slovenije zmanjšal za okoli 20% (najbolj v letih 1991 in 1992). Takšen padec je bil predvsem posledica bistveno zmanjšane povpraševanja iz drugih držav nekdanje Jugoslavije in iz držav SEV. Slovenija je v tem času izgubila okoli $\frac{3}{4}$ nekdanjega jugoslovanskega trga oziroma okoli $\frac{1}{2}$ zunanjega trga, če upoštevamo še izgubo trgov v državah nekdanje Sovjetske zveze. V letu 1993 se je BDP v primerjavi z letom 1992 realno povečal za 1,3 %, ne glede

na to pa se je število zaposlenih še naprej zmanjševalo. Leta 1993 se je začela rast BDP, saj se je BDP v naslednjih dveh letih povečal za 9,4%.

TABELA 1: BDP (v tekočih cenah in po tekočem tečaju)

	V mio SIT	V mio USD	Na prebivalca v USD	Rast realnega BDP v %
1987	905	12.283	6.174	
1988	2.709	10.737	5.369	-1,7
1989	34.945	12.112	6.058	-1,8
1990	196.139	17.326	8.671	-4,7
1991	349.558	12.673	6.331	-8,1
1992	1.005.559	12.365	6.195	-5,4
1993	1.414.700	12.672	6.336	1,3
1994	1.822.997	14.386	7.233	5,3
1995	2.221.459	18.744	9.431	4,1

Od leta 1987 do leta 1995 se je bruto domači proizvod nominalno povečal za 2454,7%, realno (v stvarnem, fizičnem, količinskem smislu) pa se je zmanjšal za 11,0%.

2.2 RAZLOGI IN POSLEDICE ZA SPREMEMBO DP V SLOVENIJI

2.2.1 RAZLOGI ZA PADEC DP

Poleg izgube trgov so ne padec BDP vplivali še trije dejavniki:

- recesija v svetu,
- stabilizacijska politika, ki je sicer uspela zmanjšati inflacijske stopnje in povečati devizne rezerve, hkrati pa je zavirala gospodarsko aktivnost,
- zamuda pri izvajanju nujnih gospodarskih reform, zlasti pri privatizaciji podjetij in sanaciji bank.

2.2.2 POSLEDICE PADCA DP

Industrijska proizvodnja se je od leta 1989 do leta 1992 fizično zmanjšala za 31,9%, kar je predvsem posledica izgube trgov, svetovne recesije, stabilizacijske politike in nerešenih problemov lastninjenja v Sloveniji. Tudi v letu 1993 se je industrijska proizvodnja zmanjševala: od januarja do avgusta 1993 se je v primerjavi z istim obdobjem leta 1992 zmanjšala za 5,5 %. Leto 1994 je industrija v Sloveniji sklenila s 6,3% povečanjem industrije, leta 1995 pa kar za 15,6 %

Aktivnost gradbeništva se je od leta 1989 do leta 1992 zmanjšala za 19%. Razloga sta dva: občuten padec investicij in zastoji v stanovanjski gradnji. Predvsem sektor nizkih gradenj se usmerja v tujino, sicer pa se gradbeništvo prilagaja padcu aktivnosti predvsem z znatnim zmanjšanjem zaposlenosti. Glavna gradbišča so bila leta 1995 pri nas cestna (predvsem gradnja avtocest), medtem ko je bila stanovanjska zidava pičla. Gradbeništvo je v prvih osmih mesecih leta 1995 ustvarilo realno za 1,4 % več kot v enakem obdobju prejšnjega leta.

V prometu smo v zadnjih treh letih zabeležili najmanjši padec aktivnosti (skupaj le za 5,4%), v letu 1993 pa je bil zaznan rahel padec. V letu 1995 se je obseg prometa

zmanjšal za nadaljne 3%.. V letu 95 beležimo kar 18,8 % porast prometa glede na leto poprej.

Izrazito zmanjšanje aktivnosti izkazuje tudi **trgovina**. V zadnjih treh letih se je promet v trgovini na drobno zmanjšal za 28,8%, v trgovini na debelo pa kar za 49,8%. V letu 1993 se je promet v trgovini na debelo ponovno zmanjšal, v letih 94 in 95 pa spet povečal, in to kar za 18,9 %

Izrazit padec aktivnosti je v treh letih doživel tudi **turistični sektor** (skupaj za 40,1%), predvsem zaradi zmanjšanih nočitev tujih gostov (za 65,5%). V letu 1995 je avgustovski dež sicer škodil turizmu, vendar pa je bil celoten izkupiček od turizma kljub temu rekordno visok.

Poglabljanje recesije v svetu in počasno uresničevanje reform v Sloveniji v letu 1993 je povzročil zmanjšanje BDP večje od načrtovanega.

Prišlo je tudi do **sprememb v lastniški strukturi**, predvsem zaradi hitre rasti števila novih zasebnih podjetij (predvsem storitvene dejavnosti), ki jo je omogočila nova, liberalnejša zakonodaja, v manjši meri pa tudi zaradi sprememb v lastninski strukturi obstoječih družbenih podjetij. Od leta 1990 do leta 1993 se je delež družbenega kapitala zmanjšal s 93% na 73%, medtem ko se je delež drugih oblik kapitala povečal za enak obseg. Do največjih sprememb v družbenih podjetjih je prišlo proti koncu leta 1994 in v letu 1995.

Leta 1993 so družbena podjetja še vedno zagotavljala 76,8% zaposlenosti in so ustvarjala 63,0% celotnega prihodka. Vendar pa se je njihov pomen po letu 1990 močno zmanjšal, še posebej v pogledu učinkovitosti: leta 1993 so ustvarila skoraj enak obseg čistega dobička kot zasebna podjetja.

Leta 1993 so majhna podjetja (manj kot 50 zaposlenih) prevladovala (94,1%), vendar so zaposlovala le 14,2% vseh delavcev in ustvarjala le okoli 1/4 celotnega prihodka (večina zaposlenih in celotnega prihodka je bila v srednjevelikih podjetjih, ki so zaposlovala več kot 50 in manj kot 500 ljudi). Vendar pa so leta 1993 majhna podjetja ustvarila že več kot 45% čistega dobička celotnega gospodarstva.

Spremembe v sektorski strukturi: Slovensko gospodarstvo se strukturno približuje razvitim gospodarstvom. Zmanjšuje se delež rudarstva, predelovalne industrije, oskrbe z električno energijo, plinom in vodo ter gradbeništva z 41,2% leta 1990 na 38,4% leta 1993, ter porast deleža storitvenih sektorjev s 53,7% na 56,7% (vendar izključno zaradi porasta deleža državnih in neprofitnih storitev).

2.2.3 POVRATEK RASTI

Po petih zaporednih letih upadanja je BDP prvič porasel za 1,3%. V drugi polovici leta 1993 se je namreč pričela proizvodnja v Sloveniji povečevati zaradi tujega (presežek v tekoči bilanci) in domačega (rast realnih plač) povpraševanja. Ker je bilo gospodarstvo znatno pod polno zaposlenostjo in ker so se inflacijska pričakovanja pomembno zmanjšala, je povečanje povpraševanja lahko omogočilo gospodarsko rast.

2.3 DP NA PREBIVALCA IN PRIMERJAVA Z DRUGIMI DRŽAVAMI

Po BDP na prebivalca spada Slovenija med manj razvite evropske države. Po podatkih, ki jih imamo je bil BDP na prebivalca leta 1992 (po tekočih cenah) manjši kot BDP v Grčiji in na Portugalskem, vendar večji kot v drugih evropskih državah v tranziciji. Sedaj je naš BDP še vedno večji kot BDP držav v tranziciji, prehiteli pa smo tudi Portugalsko in Grčijo. Leta 1996 je bil DB na prebivalca 9.386 USD.

2.4 OPIŠI LASTNINSKO, NATURALNO, VREDNOSTNO IN NAMENSKO STRUKTURO DP V SLOVENIJI

Struktura bruto domačega produkta po sektorjih lastništva:

Že na več mestih smo omenili, da je v Sloveniji prevladoval družbeni sektor gospodarstva. To se kaže tudi v deležu bruto domačega produkta, ki ga je ustvarjal: pred osamosvojitvijo Slovenije je znašal delež družbenega sektorja več kot 95%.

S privatizacijo družbenih podjetij se bo v naslednjih letih delež bruto domačega produkta, ki ga ustvarja zasebni sektor, bistveno povečal.

Naturalna struktura bruto domačega produkta:

Naturalna ali proizvodna struktura nam kaže deleže posameznih gospodarskih dejavnosti v bruto domačem proizvodu. Tabela 2 nam kaže ocenjeno proizvodno strukturo slovenskega gospodarstva za leti 1991 in 1994.

Tabela 2: Proizvodna (naturalna) struktura bruto domačega proizvoda Slovenije v letih 1991 in 1994

	1991	1994
A Kmetijstvo, lov, gozdarstvo	4,9	4,4
B Ribištvo	0,0	0,0
C Rudarstvo	1,2	1,1
D Predelovalne dejavnosti	31,6	27,3
E Oskrba z elektriko, plinom in vodo	4,3	2,5
F Gradbeništvo	3,7	4,6
G Trgovina, popravila motornih vozil in izdelkov široke porabe	9,4	11,3
H Gostinstvo	1,9	2,8
I Promet, skladiščenje, zveze	6,4	6,2
J Finančno posredništvo	3,8	3,1
K Poslovanje z neprimičninami, najem in poslovne storitve	9,8	10,1
L Dejavnost javne uprave in obrambe, obvezno socialno zavarovanje	3,2	4,2
M Izobraževanje	3,4	4,3
N Zdravstvo in socialno varstvo	4,7	4,3
O Druge javne, skupne in osebne storitvene dejavnosti	3,2	5,1
1. Primarni sektor (kmetijstvo; A+B)	4,9	4,4
2. Skundarni sektor (industrija; C+D+E+F)	40,8	35,4
3. Terciarni sektor (storitve; od G do O)	45,7	51,5
Skupaj dodana vrednost	31,4	91,4
Skupaj korekcijske postavke	8,6	8,6
Bruto domači proizvod	100,0	100,0

Največji delež bruto domačega proizvoda usvarjajo v Sloveniji predelovalne dejavnosti, sledijo jim trgovina, popravila motornih vozil in izdelkov široke porabe ter poslovanje z nepremičninami, najem in poslovne storitve.

Tabela 2 kaže, kako so dejavnosti grupirane v večje skupine: primarni, sekundarni in terciarni sektor. Najobsežnejši sektor v Sloveniji je danes terciarni sektor (storitve), najmanj obsežen pa primarni sektor (kmetijstvo). Spremembe v naturalni strukturi so zakonita posledica gospodarskega razvoja. Temeljna značilnost je, da z gospodarskim razvojem najprej sekundarni sektor zmanjšuje delež primarnega sektorja, kasneje pa se zmanjšuje še delež sekundarnega sektorja zaradi ekspanzije terciarnega sektorja. Spodbudno je, da se Slovensko gospodarstvo strukturno postopno približuje razvitim gospodarstvom. Videti je zmanjševanje deležev primarnega in sekundarnega sektorja ter porast deleža terciarnega sektorja.

Vrednostna (stroškovna) dstruktura bruto domačega proizvoda:

Ta struktur nam kaže deleže porabe fiksnega kapitala (amortizacije), sredstev za zaposlene osebe (njihovih bruto dohodkov in prejemkov) in neto poslovnega presežka (dobička). Pri tej razdelitvi gre torej za dohodke faktorjev.

Podatki o vrednostni (stroškovni) strukturi bruto domačega proizvoda Slovenije so v tabeli 3.

Tabela 3: Vrednostna (stroškovna) struktura bruto domačega proizvoda Slovenije (v%)

	1991	1992	1993	1994
1. Bruto domači proizvod (2+5+6)	100,0	100,0	100,0	100,0
2. Neto indirektni davki	11,7	11,5	12,8	14,5
3. Indirektni davki	14,4	14,1	15,1	16,5
4. Subvencije	2,7	2,6	2,3	2,0
5. Sredstva za zaposlene osebe	63,1	64,9	61,1	57,8
6. Bruto poslovni presežek (7+8)	25,1	23,5	26,1	27,7
7. Poraba fiksnega kapitala	18,9	20,2	17,5	17,1
8. Neto poslovni presežek	6,2	3,3	8,6	10,6

Namenska struktura bruto domačega proizvoda (struktura končne porabe):

Namenska struktura kaže deleže posameznih elementov porabe iz znane enačbe porabe bruto domačega proizvoda (Y):

$$Y = C + BI + G + (X - M)$$

Podatki o strukturi končne porabe bruto domačega proizvoda Slovenije so v tabeli 3.

Tabela 4: Struktura končne porabe bruto domačega proizvoda Slovenije (v %)

	1991	1992	1993	1994
Bruto domači proizvod (1+2)	100,0	100,0	100,0	100,0
1. Domača poraba (C+BI+G)	87,8	90,8	97,0	94,9
Osebna poraba (C)	51,7	52,9	55,2	53,8
Bruto investicije (BI)	15,2	17,3	19,1	20,2
Državna poraba (materialni del -G)	18,8	20,5	20,7	20,0

Statistične napake	2,1	0,0	1,9	0,9
2. Saldo bilance blaga in storitev (X-M)	12,2	9,2	3,0	5,1
Celoten izvoz blaga in storitev (X)	93,0	63,7	58,7	60,6
Celoten uvoz blaga in storitev (M)	80,8	54,5	55,7	55,5

Delež vseh elementov domače porabe se je povečal, zmanjšal pa se je delež saldo bilance blaga in storitev.

3. ZAKLJUČEK

Glede na prizadevanja vlade, da ohrani približno 4,5% rast družbenega produkta na leto, lahko predvidevamo, da bomo čez približno 20 let dosegli raven razvitih zahodnoevropskih držav.